

Metafizik Üzerine Büyük Şerh: Büyük Alfa Kitabı, C.18-24^a

İBN RÜŞD

Çevirenler

İLYAS ALTUNER^b & HACI KAYA^c & FATİH ÖZKAN^d

Öz: Ortaçağ'ın en büyük Aristoteles yorumcusu olarak kabul edilen İbn Rüşd, büyük filozofun hemen hemen bütün eserlerine küçük, orta ve büyük olmak üzere üç şekilde şerh yazmıştır. Bu şerhler erken dönemde İbranice ve Latinceye çevrilmiş ve hem Ortaçağ Avrupa felsefesini hem de Yahudi düşüncesini derinden etkilemiştir. Batıda İbn Rüşd'ün etkisi, İbn Rüşdçülük akımı altında bütün Avrupayı sarmıştır. Elinizdeki metin, *Metafizik* eserine yazılan büyük şerhin ikinci (aslında birinci) kitabı olan 'Büyük Alfa Kitabı'nın bazı kısımlarından oluşmaktadır. Bu kitabın ilk kısımlarının ne Arapça çevirisi ne de şerhi elimizde bulunmaktadır. Bunun yanında, Latince ve İbranice çevirilerinde de büyük şerhin eksik kısımlarına henüz rastlanmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Aristoteles, İbn Rüşd, metafizik, şerh, neden, ilke, element.

^a Bu çalışma, 'Enteleky Mantık-Metafizik Okulu' adı altında yürütülen çalışmalardan bir kesittir. Çevirinin yapıldığı kaynak için bkz.İbn Rüşd, *Tefsir Mâ ba'de'l-Tabîa: "Grand Commentaire" de la Métaphysique*, ed. Maurice Bouyges, Beyrut: Dâru'l-Maşrık, 1986, Bibliotheca Arabica Scholasticorum (Série Arabe, Tome V.2), I, 98-112, C.18-24, 989b13-990a34.

^b Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
altuneril@yahoo.com

^c Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

^d Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

Long Commentary on the Metaphysics: The Book Alpha Meizon, C.18-24^e

AVERROES

Translated by

İLYAS ALTUNER & HACI KAYA & FATİH ÖZKAN

Abstract: Averroes, who is accepted the greatest commentator of Aristotle in the Middle Ages, has written commentaries on almost all works of the great philosopher in three manners at short, middle and long. These commentaries have been translated into Hebrew and Latin in early period, and have influenced deeply both Middle Ages European philosophy and Jewish thought. In the West, Averroes' influence has pervaded the whole Europe under the name of Averroism. The present text has been composed of the commentaries on some parts of the 'Book Alpha Meizon', the second (in fact first) book of the long commentary on the *Metaphysics*. Neither has been in our hands Arabic translation of early parts of this book nor has its commentary. In addition, missing parts of this long commentary have not yet been encountered in Hebrew and Latin translations.

Keywords: Aristotle, Averroes, metaphysics, commentary, cause, principle, element.

---

^e This translation is a section of studies which were performed under the title of 'Entelekyia School of Logico-Metaphysics'. We would like to thank so much to 'Dar el-Machreq' for permission to publish the Arabic text.

ENTELEKYA

İBN RÜŞD
METAFİZİK ÜZERİNE BÜYÜK ŞERH
BÜYÜK ALFA KİTABI

© entelekyia

ابن رشد

تفسير ما بعد الطبيعة

المقالة المرسومة بالألف الكبرى

انتليخيا

Büyük Alfa Kitabı Yorumu

T.18 [989b13-29] Her şey karışım[dan ibaret] ise, o zaman [Anaksagoras'ın] bir, saf ve karışım olmayan aklın dışında her şeyin karışım olduğunu söylemesi gerekir. Bu karışık şeylerden hareketle, bir açıdan ilkelerin bir olduğunu ve bu bir olan ilkenin, bir tür tanımlanma ve sınırlanma bakımından tanımsız olduğunu varsaydığımız üzere, yalın ve karışmamış olduğunu söylemesi gerekir. Dolayısıyla bunun dışında başka ya da ona benzer bir görüş ileri süren kimse, özellikle de şimdi bahsettiğimiz filozoflar, doğru ve açık bir görüş ileri sürmemiş olur. Ancak bu görüşler, oluş ve bozuluş ile hareket bakımından söz etmeye değerdir. [Şimdiye kadar] töz, ilkeler ve nedenlere dair yapılan bu incelemeler yeterlidir. Varlıklar hakkında araştırma yapan kimseler, varlıkların bir kısmının duyulur ve bir kısmının da duyulur olmayan şeyler olduğunu kabul edecektir. Açığı ki, onlar, iki tümel cins hakkındaki araştırmalarını varsaydıkları bu yolla ortaya koymuşlardır. Bundan dolayı, eğer bir kimse onların görüşlerinin doğru mu yoksa yanlış mı olduğuna dair bilgi edinmek için görüşlerinden haberdar olmak isterse, buraya kadar yapmış olduğumuz araştırmayla yetinmelidir.

C.18 [989b16] Aristoteles “Bu karışık şeylerden hareketle, bir açıdan ilkelerin bir olduğunu ve bu bir olan ilkenin yalın ve karışmamış olduğunu söylemesi gerekir.” derken şunu kastetmektedir: Söylediğimizden anlaşılıyor ki, Anaksagoras'ın, ilkeler hakkında onların bir açıdan tanımlı başka bir açıdan da tanımsız olduklarını söylemesi gerekir. Tanımsız ve bilkuve olmaları, böyle olmadıkları takdirde oluşun meydana gelemeyeceğinden dolayıdır; tanımlı olmaları ise tanımlı olmadıkları takdirde kendilerinden oluşan şeyin tanımlı olamayacağından dolayıdır.

b [989b19-20] “Dolayısıyla bunun dışında başka ya da ona benzer bir görüş ileri süren kimse doğru ve açık bir görüş ileri sürmemiş olur.” O halde, bu konuda, öge veya ilkenin şeylerin doğasında bilfiil bulunup onların ilkesi olduğu şeklinde diğer bir görüş ileri süren kimse, doğru söylemiş olmaz. Aristoteles, böylece [tek tek] o filozofların hepsine

işaret etmektedir. bunu da ateş, hava, su gibi cisimsel kabul eden önceki filozofların çeşitli yanlışlar yaptıklarını kastetmektedir. Çünkü, onlardan hiç biri, maddî ilkenin, kendisinden oluşan şeylerden soyutlanmış bir şey olduğunu varsaymaz. Burada var oluş gerçekleşmez, çünkü var oluş yalnızca bilfiil olandan değil, yalnızca bilkuvve olandan meydana gelir.

[989b20-1] Aristoteles “...özellikle şimdi bahsettiğimiz filozoflar...” c
sözleriyle, Empedokles’e işaret etmektedir, çünkü o, öğelerin bilfiil olduğunu ve hiçbirinin diğerine dönüşmeyeceğini varsaymaktaydı.

[989b21-3] Hareketli şeylerin öğeleri hakkındaki araştırma doğa bilimine özgü olması ve öğelere dair araştırmanın burada yer alması, d
kendinde varolan tözler için ilke olmaları nedeniyledir. Burada onlara ilişkin konuşma, doğa bilimiyle ilgili bir konuşmadır. Aristoteles “Ancak bu görüşler, oluş ve bozuluş ile hareket bakımından söz etmeye değerdir. [Şimdiye kadar] töz, ilkeler ve nedenlere dair yapılan bu incelemeler yeterlidir.” derken, bu ilke için doğru söz, doğal şeylerden alınmıştır. Burada ilke hakkında yaptığımız araştırmanın detaylı olmamasına gelince, bu araştırmada verilmek istenilen şeye göre yeterlidir.

[989b24-7] Aristoteles bunu söylemekle, bazılarına göre bu araştırmayı [ikiye] bölmeye sevk eden zorunluluğun bilinmesini istemiştir. e
Bu iki araştırma tek bir bilim değil, iki [ayrı] bilimdir, ancak pek çok insan doğa bilimiyle metafizik biliminin bir ve aynı olduğunu sanmaktaydı. “Varlıklar hakkında araştırma yapan kimseler, varlıkların bir kısmının duyulur ve bir kısmının da duyulur olmayan şeyler olduğunu kabul edecektir. Açıktır ki, onlar, iki tümel cins hakkındaki araştırmalarını varsaydıkları bu yolla ortaya koymuşlardır.” Aristoteles burada, varlıkları duyulur ve duyulur olmayan diye ikiye ayıran antik bir okulu kastetmektedir. Onlar iki cins hakkındaki araştırmalarında, cinsleri tek bir cins olarak kabul etmişlerdir. Onların bu bilime özgü görüşleri bu şekildeydi ve bunlar akli matematiksel şeyleri duyulur şeylerin ilkesi yapan kimselerdir.

[989b27-9] Aristoteles “Bundan dolayı, bir kimse görüşlerinin doğru f
mu yoksa yanlış mı olduğuna dair bilgi edinmek için onların görüşlerinden haberdar olmak isterse, buraya kadar yapmış olduğumuz

araştırmadan bunu elde edebilir.” demiştir. Çünkü bu görüş, bu bilim hakkında onlara özgü bir görüştür. Onların görüşlerinin doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu öğrenmek isteyen kimse, şimdiye kadar onların görüşlerinden ve bunlardan çıkardığımız kanıtlara bakarak onlar hakkında yaptığımız araştırmadan bunu elde edebilir.

T.19 [989b29-990a6] Pythagorasçılar, ilkeleri ve öğeleri doğa filozoflarının kullandığından farklı bir şekilde ele almışlardır. Bunun nedeni, onların bu nedenleri duyulur şeylerden almamalarıdır, çünkü astronomi biliminde kendilerinden oluşan şeylerin dışında, matematiksel nesnelere sınıfa giren varlıklar hareketsizdirler. Pythagorasçılar sürekli tartışır, doğa hakkında konuşur, gökyüzü ve onun parçaları, fiiller, edilgiler ve bunlara bağlı şeyler hakkında bilinenleri gözlemler ve onları ilke ve nedenler durumuna yükseltirler. Bunun için de bize göre onlar doğa filozofları sayılırlar. Çünkü varlıklar, gökyüzü diye adlandırılan şeyi kabul etmek suretiyle, onlardan duyulur olarak meydana gelir. Yine bu filozoflar, anlattığımız üzere, nedenler ve ilkeler hakkında pek çok görüşü kabul ederler.

C.19 [989b29-31] Bu araştırmadan anlaşılacağı üzere, insan, akledilir şeyleri a duyulur şeylerin nedeni yapmaları suretiyle iki varlık cinsini yani duyulur ve akledilir şeyleri [birbirine] karıştıran Pythagorasçıların yanlışını, Aristoteles’in şu açıklamasından anlayabilir: “Pythagorasçılar, ilkeleri ve öğeleri doğa filozoflarının kullandığından farklı bir şekilde ele almışlardır.” Aristoteles, Pythagorasçıların doğal şeylerin nedenlerini doğal şeyler için uygun olmayan ve özlerine aykırı şeyler yaptıklarını kastetmektedir.

b [989b31-3] “Bunun nedeni, onların bu nedenleri duyulur şeylerden almamalarıdır, çünkü astronomi biliminde kendilerinden oluşan şeylerin dışında, matematiksel nesnelere sınıfa giren varlıklar hareketsizdirler.” Doğal şeyler için ilkeyi uygun olmayan bir şey yapmalarının nedeni, duyulur şeylerin ilkelerini duyulur ve hareketli olmalarından dolayı değil de hareketsiz yani matematiksel şeylerden elde etmeleridir. Onlarda, astronomi bilimi dışında bir hareket yoktur ve hareketli şeylerin ilkelerinin hareketsiz şeylerin ilkelerinden başka şeyler olmaları gerekir.

[989b31-2] Astronomi bilimiyle uğraşanların bilmeleri gerekir ki, eğer o bilimin konuları hareketli yani göksel varlıklar olursa, hareketli olmaları yönünden onların doğaları değil de, hareketlerinin nitelikleri yönünden biçimleri ile hızları ve yavaşlıkları yönünden durumları ve yine nicelikleri araştırılır. Doğa bilimcisi ise hareketli olmalarından onların doğalarını araştırır ve doğalarından kaynaklanan hareketin türünü, doğalarından kaynaklanmayan türden ayırır.

[989b33-990a6] “Pythagorasçılar sürekli tartışır, doğa hakkında konuşur, gökyüzü ve onun parçaları, fiiller, edilgiler ve bunlara bağlı şeyler hakkında bilinenleri gözlemler ve onları ilke ve nedenler durumuna yükseltirler. Bunun için de bize göre onlar doğa filozofları sayılırlar. Çünkü varlıklar, gökyüzü diye adlandırılan şeyi kabul etmek suretiyle, onlardan duyulur olarak meydana gelir. Yine bu filozoflar, anlattığımız üzere, nedenler ve ilkeler hakkında pek çok görüşü kabul ederler.” Aristoteles şunu kastetmektedir: Pythagorasçılar, doğal olmayan ilkeyi doğal şeylerde ele almalarına karşın, doğa bilimcilerine benzetmek istemişler, böylece doğa hakkında ve gökyüzü ve parçalarının hareketlerinden görünür olanların tümü hakkında, bu şeylerle ilgili olarak doğa bilimcinin gökyüzü altında bulunan şeylerde görünen fiiller ve edilgiler hakkında konuşması yönüyle konuşmuşlardır. Yine onlar, bu şeyler hakkında onların nedenlerini matematiksel şeyler yani sayılar yönünden vermek istemişlerdir.

[990a3-4] Aristoteles “Bunun için de bize göre onlar doğa filozofları sayılırlar. Çünkü varlıklar duyulur olarak meydana gelir.” ifadesiyle, onların, doğa hakkında konuşanlardan sayılmaları için bütün bu şeyler hakkında konuştuklarını kastetmektedir. Çünkü Pythagorasçılar, önceki filozofların çoğunun farkına vardığı gibi, varolan şeylerin duyulur şeyler olduğunu itiraf ediyorlardı. Oysa burada, duyulur olmayan şeyler yani [duyulur şeylerden] ayırık tözler, duyulur şeylerin ilkeleridir.

[990a4-6] Aristoteles “...gökyüzü diye adlandırılan şeyi kabul etmek suretiyle (...) nedenler ve ilkeler hakkında pek çok görüşü kabul ederler.” sözüyle, onların durumunu anlatmakta ve gökyüzü altında bulunan şeylerin doğasından gökyüzünü oluşturduklarını ve onda görünenlerin nedenleri hakkında pek çok görüş ileri sürdüklerini

kastetmektedir. Bununla Aristoteles, bahsettiğimiz şey hakkında, onların, sayıların türlerini varlıkların nedeni yaptıklarına işaret etmiştir. Örneğin, Pythagorasçılar, çift olanı, çift olmaları için uzlaşılan şeylerin nedeni; tekil olanları, tekil olmaları için uzlaşılan şeylerin nedeni; üç olanı da, üç olmaları için uzlaşılan şeylerin nedeni yapmışlardır. Yine dört ve beş olma için de durum böyledir. Bu görüş, bu okuldan miras kalmış ve şöhret bulmuştur. [g] [990a6] Aristoteles, bu kitapta daha önceden işlenen yerlerde anlatılana benzer olduğu için, “...anlattığımız üzere...” demiştir.

T.20 Şimdi en yüce varlığa, özellikle de doğal söylemine layık bir şeye doğru ilerlememiz ve herhangi bir yöne olan hareketin bir yönden özü sonlu ve diğer yönden özü sonsuz olana doğru olduğunu söylememiz gerekir. Pythagorasçılar ise konu, çift olma ve tek olma hakkında hiçbir görüş belirtmemişlerdir.

C.20 [990a6-9] Önceki filozofların hepsi ilkelerin zıtlar olduğu konusunda a görüş birliğine vardıkları için ve varlıkların sayılar olduğunu kabul eden Pythagorasçılar da sonlu ve sonsuz olmak üzere zıtlığın sayının ilkesi olduğunu düşündükleri için, bu iki zıt olanın harekette bulunduğu ve bu nedenle de hareketin sayılar olması gerektiği yönünden Aristoteles’e göre çelişkiye düşmüş olmuşlardır.

b [990a9-10] Her iki zıt şeyin kendileri için bir konuya gereksinimleri olduğu ve Pythagorasçılar, [zıt olan] sonlu ve sonsuzla ilgili görüş ileri sürdükleri için, onların konularına dair hiçbir şey söylememişlerdir. Aristoteles bu konuda şöyle demiştir: “Konulara dair herhangi bir görüş belirtmemişlerdir.”

c [990a10] Sayılarda bulunan zıtlık, çift ve tek olduğu için, sayının zıtlardan bileşik olduğuna inanan kimse için, bu zıtların çift ve tek olduğunu kabul etmek daha uygundur. Aristoteles şöyle demiştir: “...konu, çift ve tek olma hakkında hiçbir görüş belirtmemişlerdir.” ve de öğenin tanımını bu şekilde kabul eden için bağlayıcıdır. Bölünemeyen parçalar görüşünü savunmayanların, öğenin tanımını [bu şekilde] kabul etmelerinin imkânı yoktur.

Hareket ve dönüşüm olmaksızın bir oluş ve bozuluşun ve göklerde meydana gelen çeşitli hareketlerin olması nasıl mümkün olabilir? [Uzaysal] büyüklüğün bu şeylerden oluştuğu kabul edilse ya da böyle açıklansa bile, o büyüklük hangi tarzda olabilir? Çünkü kimi cisimler hafifken kimileri de ağırdır. Pythagorasçılar, matematiksel ve duyulur şeylerin dışında hiçbir birincil şeyin olduğunu varsayıp görüş belirtmezler. Bu nedenle, ateşten ve benzeri cisimlerden hiç söz etmemişlerdir ve yine duyulur şeyler hakkında buna ek olarak söyleyecekleri bir görüşleri yoktur.

T.21
[990a10-8]

[990a10-11] Aristoteles, varlıklar sayı olduklarında burada kesinlikle bir hareketin olamayacağını ve hareket, dönüşüm ve çeşitli göksel hareketler olmadığında da burada bir oluş ve bozuluşun bulunamayacağını kastetmektedir.

C.21
a

[990a12-3] Aristoteles “[Uzaysal] büyüklüğün bu şeylerden oluştuğu kabul edilse ya da böyle açıklansa bile, o büyüklük hangi tarzda olabilir?” derken, şunu kastetmektedir: Büyüklüğün ayrı olan nicelikten bir araya gelmesinin, yani temas etmeyen ve bitişmeyen birlerin bitişik bir büyüklük olmasının onlar açısından bağlayıcı olması olanaksızdır. Ancak bunu kabul edersek ya da bu şekilde açıklanabileceğini varsayarsak, bu doğal cisimlerin farklılığı hangi tarzda olacaktır?

b

[990a13-5] “Çünkü kimi cisimler hafifken kimileri de ağırdır. Pythagorasçılar, matematiksel ve duyulur şeylerin dışında hiçbir birincil şeyin olduğunu varsayıp görüş belirtmezler.” Aristoteles bu sözle şunu kastetmektedir: Pythagorasçılar açısından ağır ve hafif cisim ve matematiksel cisim olan bütün duyulur şeyler aynı olduğu hâlde, ağırlık ve hafifliği neden olarak getirmeleri nasıl mümkün olabilir?

c

[990a16-7] Böylece onlar, matematiksel cisimleri duyulur cisimlerin ilkeleri olarak kabul eden filozofların yaptıkları gibi, matematiksel cisimleri töz ve tanım bakımından duyulur cisimlere öncelemezler. Diğer filozoflar cisimleri matematiksel ve duyulur olmak üzere iki sınıfa ayırırken, onlar birincinin ikinciye öncel olduğunu varsayıp bazılarının bazılarına öncel olmasını üstünlük olarak kabul etmezler, aksine matematiksel yani sayılardan oluşmuş cisimlerin duyulur şeylerle aynı olduğunu varsayarlar. Pythagorasçılar, matematiksel varlıkların bir kısmının ağır ve bir kısmının da hafif olmalarının dışında,

d

kimi cisimlerin ağır ve kimilerinin de hafif olmaları bakımından neden getirmeyi başaramazlar. Bu da bütünüyle yersiz ve saçmadır.

- e [990a17-18] Onlar, duyulur şeylerle ilgili, hareketli şeylerin nedenlerini hareketsiz olandan çıkarmayı amaçlamaları bakımından fazla bir görüş ileri sürmemişlerdir.

T.22 [990a18-22] Aynı şekilde, oysa evrenin kendisinden meydana geldiği başka bir sayı olmadığı halde, sayıların edilmelerinin sebepler ve nedenler olduğunu ve göksel sayıların var olduklarını ve özellikle de hem ezelde hem de şimdi var olduklarını nasıl anlamamız gerekir?

C.22 [990a18-9] Aristoteles çift ve tek ve benzeri gibi sayıların edilmelerinin, doğal cisimlerde bulunan edilmelerden olan beyazlık ve siyahlık ve benzeri gibi duyulur şeylerde bulunan edilmelerin nedeni olduğunu anlamamızın nasıl mümkün olacağını sormaktadır. Oysa sayıların edilmeleri ile doğal varlıkların edilmeleri arasında bir ilişki yoktur; eğer hareketli varlıklar birer sayı olsalardı, sayıların edilmelerinin onlarda bulunması zorunlu olurdu.

- b [990a19-22] Aristoteles, "...oysa evrenin kendisinden meydana geldiği başka bir sayı olmadığı halde... göksel sayıların var olduklarını ve özellikle de hem ezelde hem de şimdi var olduklarını (nasıl anlamamız gerekir)?" derken şunu kastetmektedir: Gökyüzünün kendisinden meydana geldiği sayıların gökyüzünün altında bulunan diğer sayılardan ne yönden farklılaşır? Gökyüzünün oluş ve bozulma konu olmayan kendine özgü bir doğası vardır. Çünkü gökyüzü devamlı yani geçmiş, şimdi ve gelecek zamanların hepsinde var olurken, oluş ve bozulma konu olan şeyler değışkendirler. Oysa Pythagorasçılara göre evrenin kendisinden oluştuğu sayının doğası o şeylerin doğasıyla bir ve aynıdır.

T.23 [990a22-9] Pythagorasçılar tikellerden bir şey hakkında düşündükleri için, [o şeyin] düşündükleri gibi olduğunu zannederler. Yukarıda ve aşağıda olan, haksızlık, karışım ve ayrışım olanın buna kanıt olduğunu söylerler, çünkü bunların her biri birer sayıdır. Öyleyse bu tarzda büyüklüklerin çokluktan oluşması gerekir, çünkü onlardan her birinin edilmesi bir yere bağlıdır ve bunun da göksel olan sayı olduğu görülür ve de onun, bunlardan her biri ya da ona benzeyen bir şey olduğuna inanılır.

[990a22-3] Aristoteles, sayı değişmez olduğu için, bu görüşün tikelle- C.23
re ilişkin bilginin sabit olup değişmeyen olmasını gerektirdiğini, eğer a
sayı iseler, duyulur şeylerin de özünde değişmeyen olmaları gerektiği-
ni kastetmektedir.

[990a23-5] “Yukarıda ve aşağıda olan, haksızlık, karışım ve ayrışım b
olanın buna kanıt olduğunu söylerler, çünkü bunların her biri birer
sayıdır.” derken Aristoteles, varlıkların çoğunun yükseklik ve alçaklık
ve diğer zıtlıklar gibi çiftler halinde oluşunun, varlıkların birer sayı
olduğuna gönderimde bulunduğunu kastetmektedir.

[990a25-8] Aristoteles, bunu onların görüşü olarak varsaydığı için c
şöyle demiştir: “Öyleyse bu tarzda büyüklüklerin çokluktan oluşması
gerekir, çünkü onlardan her birinin edilgisi bir yere bağlıdır ve bunun
da göksel olan sayı olduğu görülür.” Aristoteles şunu kastetmektedir:
Bu varsayıma göre bütün cisimlerin sayısal çokluktan bileşik olmalarından dolayı hepsinin doğasının bir ve aynı olması ve de cisimlerde bulunan ayrımlarla cisimler nedeniyle gerçekleşen edilgilerin adlar ve adların kendilerine delalet ettikleri tanımlar konusunda farklı olması gerekir. Öyleki cisimlerin bazısı gök, bazısı su, bazısı hava ve bazısı da ateş diye adlandırılır. Bu cisimler, kendileri için bu yerleri gerektirecek olan özsel ayrımlar bakımından değil, yalnızca yerler bakımından adları elde ederler; ancak durum bunun tersidir ve bu son derece saçma bir şeydir.

[990a28] Çünkü bu varsayım, bir ve aynı cismin bir ve aynı doğaya d
sahip olmasını gerektirir. Cisim yukarı konumlandırıldığında gök diye adlandırılıp göğün tanımıyla tanımlanır ve konum bakımından ezeli-
ebedi olur ve aşağıya konumlandırıldığında konumu bakımından oluş
ve bozuluşa konu olur ve ateş, toprak, hava ya da su olarak adlandırılır. İşte bütün bunlar saçma ve imkânsızdır.

[990a28-9] Bu şeyler saçma olduğu için, onlara ilişkin açık bir görüş e
belitmemişlerdir, ancak bu saçma şeyler, görüş belirtmeleri için onlara gereklidir. Aristoteles “...ve de onun, bunlardan her biri ya da ona benzeyen bir şey olduğuna inanılır.” sözleriyle, onlar için bağlayıcı olan bu şeyin, onların öğretisine ya da ona yakın bir öğretiye göre, cisimlerden her biri hakkında inanılması gereken şey olduğunu kastetmektedir.

[Bu tarz bir saçmalık, varlıkların formları olmaları dolayısıyla sayıların duyulur varlıkların ilkeleri olduğunu ileri süren kimseleri bağlamaz ve Pythagorasçılarının varsaydıkları gibi tanımlar da bizzat duyulur şeyler değildir.]

T.24 Oysa Platon onun başka bir şey olduğunu söylemektedir, çünkü o, bu [990a29-34] tikel şeylerin ve onların nedenlerinin sayılar olduğunu, bununla birlikte nedenlerin akledilir ve bu tikel şeylerin ise duyulur şeyler olduklarını düşünmektedir. Şimdi Pythagorasçıların görüşlerini bir yana bırakalım ve onlar hakkında anlattığımız şeylerle yetinelim.

C.24 [990a29-33] Aristoteles, Platon'un, duyulur şeylerin nedenleri olan a sayının duyulur şeyler olan sayıdan farklı olduğunu söylediğini belirtmektedir. Çünkü Platon, duyulur şeylerin sayılarının nedenleri olan sayının duyulur şeylerden olduğunu düşünmektedir. Ancak o, nedenler olan sayıların akledilir olanın doğasından kaynaklanırken onlara neden olan sayıların ise duyulur şeylerin doğasından kaynaklandığını ileri sürmektedir.

b [990a33-4] Aristoteles, Pythagorasçıların çürütülmesi konusunda ileri sürdüğü görüşler yeterli olduğu ve bundan sonra sayıların duyulur şeylerin nedenleri olduğunu öne sürenleri çürütmeye başlaması gerektiği için, şöyle demiştir: “Şimdi Pythagorasçıların görüşlerini bir yana bırakalım ve onlar hakkında anlattığımız şeylerle yetinelim.” Bu ifade, bundan işin önemini ve gerekliliğini anlamamız için, Pythagorasçıların görüşlerini söylemekten ve onların ısrarcı oldukları şeylerle yetinmekten vazgeçmeyi kendisine emreden kimsenin öne sürdüğü ifadedir. Öyle ki insan kendisi için zorunlu bir amaç içinde olmayı gerçekleştirmeyi kendisine emreder. Öyleyse, öne sürülen bu ifadeden, Aristoteles zorunlu bir amaç içinde olmayı anlamıştır ve o amacın da bütün insanlar için ortak açıklama yöntemlerinden biri olduğunu bilmelisin. Bu nedenle Aristoteles *Kıyas Kitabı*'nda o araştırmanın ne hakkında olduğunu ve araştırmanın hangi şey uğruna yapıldığını aktarmaya girişmiştir.

98 TEXTUS 18 (gr.989b,13-29):...:(a)989b,16...:(b)989b,19...:(c)989b,20...d. [ALIF

للصور الشخصية كثيرة بالصور من جهة ما هي منقسمة بها وهي بالجملة شبيهة بالجنس الا انها تفارق الجنس بانها واحدة بالعدد في كثيرين من جهة ان وجودها بالقوة والجنس واحد بالصورة المتوسطة بين الفعل والقوة في كثيرين ولذلك صدق حمل الجنس على انواع كثيرة وعلى اشخاص تلك الانواع ولم يصدق حمل الهيولى لا على الانواع المتولدة منها ولا على اشخاصها وقد كتب القدماء مثل الاسكندر مقالة في ان الجنس غير الهيولى وسياتي من ذلك ذكر في هذه المقالات

T.18

قال ارسطاطاليس

- 10 اكل الاشياء مختلطة فيجيب هو حينئذ ويقول ان كل الاشياء (أ)
مختلطة ما خلا العقل وانه وحده خالص غير مختلط فن هذه (ه)
الاشياء يلزم ان يقول في المبادئ مرة انها واحدة وانه بسيط وغير
مختلط كما وضعنا انه غير المحدود من قبل ان يتحدد وينحصر¹²
بنوع ما فيكون من قال بالقول الاخر¹³ او بشئ يقاربه لم يقل قولاً (ب)
13 صواباً ولا واضحاً وخاصة الذين ذكرناهم الان لا كن هذه الاقاول (ج)
(د)

T. 18. — ¹ Ita B,a,d,jk,(β) كل — ² adnot. [9] vide in NOTICE, II, A,b,4.
— ³ B*,d,(β) فيجيب : B¹ فيجيب¹ ; B²,a — ⁴ B³,d : ان B¹,a,j om. — ⁵ B,(β)
العل وانه بسيط (hom.) — ⁶ a (hom.) — ⁷ B²,d,(β) وحده B¹,B³ (c.ص) om. — ⁸ [قانه] d,j : وانه
adnotat⁹ (?) واحدة Ad — ¹⁰ مرة q. Ita vid. — ¹¹ يقول B — ¹² B ind., no:d يقول — ¹³ B,d,k,l sine add. — ¹⁴ [وانما] i.* : وانه B,d,k,l — ¹⁵ et من ذاتها واحدة
a vid. ; [يتحدد] jk ; تتحدد محض (ونحصر prope c.ص) : B* : تتحدد ونحصر B — ¹⁶ :
ذکرناهم B,a,d,k,l — ¹⁷ d : الاخر B — ¹⁸ [يتحد] d ; [يتحدد ويحضر]

99 «...» (e) 989b, 24... — Comm. 18: m. Expl. «989b, 16...» — b. Et «989b, 19-20».

انما تليق بالكلام في الكون والفساد والحركة فقط وهذا البحث
(n) عن هذا الجوهر والمبادئ والعلل كاف ومن جمل نظره في جميع
الموجودات يقول¹⁶ الموجودات منها محسوس ومنها غير محسوس
ومن¹⁷ البين انهم بهذا الوجه الذي وضعوه نظرهم في كلي الجنسين
(r) فلذلك ان اراد مرید ان يختبر ما قالوه ليعلم هل ما قالوه صواب¹⁸
او غير صواب¹⁹ قدر على ذلك من البحث الذي نجسته²⁰ الان

التفسير

C.18

a قرءه فن هذه الاشياء يلزم ان يقول¹ مرة في المبادئ انها واحدة
وانه² بسيط وغير مختلط³ فما قلناه يلزم ان يقول في المبادئ مرة
انها غير محدودة ومرة انها محدودة اما كونها غير⁴ محدودة وبالقوة¹⁰
فن قبل انها ان لم تكن⁵ كذلك لم يكن كون⁶ واما كونها⁷ محدودة
فن قبل انه ان لم تكن⁸ محدودة لم يكن المتكون منها محدودا
b ⁹ قال فيكون من قال بالقول الاخر او بشي يقاربه لم يقل قولاً
صواباً ولا واضحاً¹¹ فيكون على هذا من قال بالقول الاخر وهو
ان الاسطقس والمبدأ هو موجود بالفعل من طبيعة الاشياء التي¹² هو¹⁵
لها مبدأ لم يقل قولاً صواباً يشير بذلك الى جميعهم لان كل واحد

— 16 «...» (e) 989b, 24... — Comm. 18: m. Expl. «989b, 16...» — b. Et «989b, 19-20».
— 17 «...» (e) 989b, 24... — Comm. 18: m. Expl. «989b, 16...» — b. Et «989b, 19-20».
— 18 «...» (e) 989b, 24... — Comm. 18: m. Expl. «989b, 16...» — b. Et «989b, 19-20».
— 19 «...» (e) 989b, 24... — Comm. 18: m. Expl. «989b, 16...» — b. Et «989b, 19-20».
— 20 «...» (e) 989b, 24... — Comm. 18: m. Expl. «989b, 16...» — b. Et «989b, 19-20».

C. 18. — 1 Nos, (a, d) يقول B, s. p. init. — 2 B, a, τ, وانه 3 B, a, τ, وانه 4 B, a, τ, وانه 5 B, a, τ, وانه 6 B, a, τ, وانه 7 B, a, τ, وانه 8 B, a, τ, وانه 9 B, a, τ, وانه 10 B, a, τ, وانه 11 B, a, τ, وانه 12 B, a, τ, وانه 13 B, a, τ, وانه 14 B, a, τ, وانه 15 B, a, τ, وانه 16 B, a, τ, وانه 17 B, a, τ, وانه 18 B, a, τ, وانه 19 B, a, τ, وانه 20 B, a, τ, وانه

100 c.Expl. e989b,20-21*. — d.Et e989b,21-23*. — e.Et e989b,24-27*. [ALIF,c.18

منهم لم يضع المبدأ المهيولاني شيئاً عربياً من الأشياء التي تتكون منه
فلا يكون هنالك كون لان الكون انما هو مما بالقوة لا مما بالفعل
وقد وبخاصة الذين ذكرناهم الان⁹ يشير به الى ابن دقليس اذ
كان يضع ان الاسطقات بالفعل وانه ليس تستحيل بعضها الى
بعض⁵

ولما كان الفحص عن اسطقات الامور المتحركة خاصاً بالعلم^d
الطبيعي وكان النظر فيها هاهنا انما هو من حيث هي مبادئ
للجوهر القائمة بذواتها وكان انما تكلم مع هولاء هنا كلاماً طبيعياً
لاكن هذه الاقاول انما تليق بالكلام في الكون والفساد
والحركة فقط وهذا البحث عن هذا الجوهر والمبادئ والعلل كاف¹⁰
بمبدأ الكلام الحقيقي المناسب لهذا المبدأ هو الكلام المأخوذ من
امور طبيعية واما البحث الذي بحثناه هاهنا عن هذا المبدأ من غير
تفصيل فهو كاف هاهنا بحسب ما يعطيه هذا النظر

ولما قال هذا اراد ان¹⁰ يعرف الضرورة التي دعت الى افتراق^e
¹⁵ هذا النظر عند بعض الناس وانها علمان¹¹ لا علم واحد اذ كان يظن
كثير من الناس ان العلم الطبيعي والالهي شيء واحد بعينه
فقد ومن جعل نظره في جميع الموجودات يقول الموجودات منها
محسوسة ومنها غير محسوسة ومن البين انهم بهذا الوجه الذي
وضعوه نظرهم في كلي الجنسين بمبدأ ان القوم من القدماء الذين
²⁰ انقسمت عندهم الموجودات الى قسمين محسوس وغير محسوس فان

— * B¹ (c. x.) om. — * B² : خاصة τ : وخاصة B³ —

— * B¹ : d [وما] d ; وكونها B, α : وانما Nor¹¹ — * B², α, d : B¹ om. —

[A. p. 101] t. Expl. 989b, 27-29a. — Текстus 19 (gr. 989b, 29-990a, 6): «... (d) 989b, 33...»

هو لا. لما جعلوا نظرهم في الجنسين¹⁰ وجعلوها جنسا واحدا كان الكلام معهم خاصا بهذا العلم وهو لا. هم الذين جعلوا التعاليم المعقولة مبدا للامور المحسوسة

٤ $\bar{r}$ هـ فلذلك ان اراد مرید ان يختبر ما قالوه ليعلم هل ما قالوه صواب او غير صواب قدر على ذلك من البحث الذي نبهته¹¹ الان $\bar{r}$ ولان هذا الكلام خاص معهم في هذا العلم فن اراد ان يقف على قولهم هل هو صواب ام غير صواب قدر على ذلك من البحث الذي نبهته الان ومن هذه الاقاويل والحجج التي استنبطناها

T.19 قال ارسطوطاليس

- (a) اما الذين يدعون فيثاغوريين فاتهم يستعملون المبادئ¹⁰ والاسطفسات استعمالا مبيانا¹¹ لما يستعمله المتكلمون في الطبيعات (b) وسبب ذلك انهم لم ياخذوا هذه الاسباب² من المحسوسات فان الامور التعاليمية من³ الموجودات هي بلا حركة سوى ما كان (d) منها⁴ في التنجيم وهو لا. يتشاجرون دائما ويتكلمون في الطبيعة ويراعون ما يعرف⁵ من السماء وأجزائها⁶ والافعال والانفعالات¹⁰ (e) - ولوازم هذه ويدفمون⁷ اليها المبادئ والاسباب⁸ كيم يدعون⁹ لنا في¹⁰

بجناه B, d: نبهته a, (T, R) — [هذين الجنسين] d: الجنس B: الجنسين z, (c. x) B¹⁰
 T. 19. — ¹ Ita β A¹⁰E (non p, χ) استعمالا مبيانا² B, d: الاسباب a, (jk), L B¹⁰, B⁹ — في B¹⁰ vid. B¹⁰; من الامور a, L, (c. x) B¹⁰, B⁹: من β, d, (?), Nor, B¹⁰ —³ الاثبات. واجزاها⁴ Ita B — [؟ يعرض X]: يعرف B, a, d, L —⁵ منها يينا d, B¹⁰: منها β, a, z, a, (c. x) B¹⁰, B⁹ — ويرفعون B¹⁰, d, L: « et dant » z, ويدفمون B¹⁰ vid. — [واجزائها] β, z, d. لنا في B, a, (d ?), L, L, L — يقرون B¹⁰ vel B, (β) B¹⁰: يدعون B, a, z, k, L, L, L — كيم z, d, a¹⁰

102 «... (f)990a,4...».—Comm.19:a,Expl.«989b,29-31».—b,Et.«989b,31-33». [ALIF

(f) الطبعيين فان "الموجودات" انما هو" ما كان منها" محسوسا وتأخذ"
الشيء الذى يسمى سماً ويقولون فى الاسباب والمبادئ اقاويل
(g) كثيرة على ما ذكرنا

G.19

التفسير

a لما عرف ان من هذا البحث يقدر الانسان ان يقف على خطأ
هؤلاء الذين خلطوا الجنسيتين من الموجودات اعنى المحسوس
والمقول بان جعلوا المعقول سببا للمحسوس اخذ فى بيان ذلك قنار
اما الذين يدعون فيثاغوريين فانهم استعملوا المبادئ والاسطقات
استعمالا مبيانا لما استعمله المتكلمون فى الطبيعيات بمد ان ال
10 فيثاغورث جعلوا اسباب الامور الطبيعية اشياء غير مناسبة ولا
ذاتية للامور الطبيعية

b بمد والسبب فى ذلك انهم لم ياخذوا هذه الاشياء من
المحسوسات فان الامور التعاليمية من الامور الموجودات هى بلا
حركة سوى ما كان منها فى التنجيم بمد والسبب فى جعلهم للامور
15 الطبيعية مبادئ غير مناسبة انهم لم يطلبوا مبادئ المحسوسة من
حيث هى محسوسة ومتحركة وانما طلبوا مبادئها من الامور الغير
متحركة وهى التعاليم فانه ليس فيها حركة ما عدى علم الهيئة
ومبادئ الامور المتحركة هى ضرورة غير مبادئ الامور غير

— الموجودات... هو $Ita B, a, d, k, l$ — فان $Ita B, a, d, k, l$ — [لياق x] : ناي B^* vel B

B, a, d, k, l : $om.$ — BB وتأخذ $s.p. in., nos$ وتأخذ BB — B, a, d, k, l : $om.$

— مناسبة 14^* fol. 14 [1] $inc. B$ — من $Ita BB (mutil.) a, d, z$ — $G. 19.$

متناسبة B : متاسة $Nor, (a, d, z)$ — 4 — $وبسبب ذلك \tau$: والسبب فى ذلك B, a, d, k, l

103 «.Et. e990a,3-4» — «d. Exp. e989b,33...» — «.A. 103

المتحركة وينبغي ان تعلم ان صاحب علم الهيئة وان كانت موضوعاته متحركة وهي الاجرام السماوية فانه ليس ينظر في طبائها من جهة ما هي متحركة وانما ينظر منها في أشكالها وأوضاعها من جهة كيفيات حركاتها ومن جهة سرعتها وبطنها وينظر ايضا في كلياتها^٥ واما صاحب العلم الطبيعي فينظر في طبائها من حيث هي متحركة ويبين أى نوع من الحركات يجوز عليها من التي لا تجوز

d وقد وهؤلاء يتشاجرون دائما ويتكلمون في الطبيعة ويراعون ما يعرف من السماء واجزائها والافعال والانفعالات ولوازم هذه ويرفون^٦ اليها المبادئ والاسباب كما يمدون لنا في الطبيعيين^{١٠} ان آخر ما كتبناه^٧ والفيثاغوريون مع انهم استعملوا في الامور الطبيعية مبداء غير طبيعي يرومون ان يتشبهوا بالطبعيين فيتكلمون في الطبيعة وفي كلها يظهر من حركات السماء واجزائها على جهة ما يتكلم بها اصحاب العلم الطبيعي وفي الافعال والانفعالات التي تظهر في الاشياء التي^٨ تحت السماء ويرومون في جميع هذه ان يعطوا^{١٥} اسبابها من جهة الامور التعاليمية يعني الاعداد

• وقد كما يمدون لنا في الطبيعيين فان الموجودات انما هو ما كان محسوسا^٩ انهم انما كانوا يتكلمون في هذه الاشياء ليعدوا من المتكلمين في الطبيعة لانهم كانوا يعترفون ان الامور الموجودة هي

سرف B, d, T^١ — كما B^٢ : كياتا (a, j, h), d, (c, v) B^٣ — [فيها] d : منها B, d^٤ — B, d : الطبيعيين B, T, a, d^٥ — كما B^٦ : ويرفون Ita B, a, d^٧ — ١٠٦٦٦^٨ كما B^٩ vid. : كما B^{١٠}, a, d — B^{١١} omit. : في الاشياء التي B^{١٢} (c, v), d, j — الطبييات — كما B^{١٣} : a : لا B^{١٤} — d om.

104 f. Expl. «990a,4-6». — g. Et «990a,5-6». — TRXTUS 20 (gr. 990a,6-10). [ALIF

المحسوسات وان هاهنا اشياء غير محسوسة اعنى جواهر مفارقة هي
 مبادئ الامور المحسوسة كما كان يرى ذلك كثير من القدماء.
 وقد حكاية عنهم⁷ وتأخذ⁸ الشيء الذي⁹ يسمى ساء ويقولون ؟
 في الاسباب والمبادئ¹⁰ اقاويل كثيرة بمدد انهم كانوا يجعلون الساء
 من طبيعة الامور التي تحت الساء ويقولون في اسباب ما يظهر فيها
 اقاويل كثيرة وانما اشار بذلك فيما احسب الى ما كانوا يجعلون انواع
 الاعداد سبب الموجودات مثل انهم كانوا يجعلون الزوج سببا
 للموجودات التي اتفق لها ان تكون زوجا ويجعلون الأفراد سببا
 للاشياء التي اتفق لها ان تكون افرادا مثل " ان يجعلوا¹¹ الثلاثة
 سببا لجميع الموجودات التي اتفق لها ان تكون ثلاثة¹² وكذلك
 الرباعية والخماسية فان هذا الراى هو ماثور عن هولاء القوم
 ومشهور ويشبه ان يكون قد ذكره فيما سلف من المواضع التي
 انخرمت من هذا الكتاب ولذلك قد على ما ذكرنا¹³

T.20

قال ارسطوطاليس

¹⁵ فلنترقى الى ما هو اعلى من الموجودات وخاصة ما كان منها (أ)
 يليق به الكلام الطبيعي فنقول ان الحركة على نحو من الانحاء منها
 ذات نهاية ومنها غير ذات نهاية وليس يقولون شيئا في الموضوع (ب)(أ)
 والزوج والفرد

7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

تد [A.] COMM.20:n. Exp.990a,6...-b-c. Etes,9-10n. — Текст.21 (gr.990a,10-18). 105

التفسير

C.20

a لما كان جميع القدماء قد اجمعوا على ان المبادئ هي اضداد وكان ال فيثاغورث الذين يعتقدون ان الموجودات هي اعداد يرون ان الضدية التي هي مبدا العدد هي النهاية وعدم النهاية شرع في عنادهم من هذه الجملة فقال لهم ان هذين الضدين يوجدان في³ الحركة فيلزم ان تكون الحركة عددا

b ولما كان كل ضدين يحتاجان الى موضوع لهما وكان هولاء⁴ لما قالوا بالنهاية وعدم النهاية لم يقولوا ما هو موضوعهما⁵ ولا يقولون في الموضوع شيئا⁶

c ولما كانت المتضادة⁷ التي توجد في الاعداد هي الزوج والفردي⁸ وكان اليتي بمن اعتقد ان العدد مركب من اضداد ان يعتقد ان هذه المتضادة⁹ هي الزوج والفردي¹⁰ ولم يقولوا شيئا في الموضوع والزوج والفردي¹¹

T.21 قال ارسطو

(a) وكيف يمكن ان يكون كون وفساد من غير حركة واستحالة¹²
(b) والافعال المختلفة التي تكون من¹³ السماء وان سلم لهم¹⁴ او بان انه
(c) يكون من هذه الاشياء عظم فعلى اى نحو تراه يكون لان من

G. 20. — المتضادة B^1, a — شيئا في الموضوع T, a, d ; في الموضوع شيئا B, a —
وليس T, a ; ولم يقولوا B — a ind. — [المادة] k : المتضادة B — المتضادة (c, v) B^*
 B^* a om. : الزوج والفردي $(\beta), T, (j), k, d, (x, c)$ B^* — يقولون

T. 21. — لهم a, β, γ, δ B — من B, a, d, k Ita

106 «(e)990a,17-8». — Comm.21:a.Exp.990a,10... — b.Etea,12-3e. — c.Etea,13... [ALIF

الاجسام ما هو خفيف ومنها ما له ثقل³ سوى⁴ التي وضعوها وقالوا
ليس⁵ شيء⁶ اولى⁷ منها وهي الاجسام التعاليمية والمحسوسة⁸ فلذلك
لم يقولوا في النار⁹ وما شابهها¹⁰ من الاجسام ولا اراهم قالوا ايضا في (e)
المحسوسات قولاً لاثقابها

C.21

التفسير

5

- a $\overline{\text{ب}} \overline{\text{د}}$ واذا كانت الاشياء عددا لم يكن هنالك حركة اصلا واذا
لم تكن حركة ولا استحالة ولا حركات سداوية مختلفة لم يمكن ان
يكون هنالك كون ولا فساد
- b $\overline{\text{ز}}$ قال وان سلم لهم او بان انه يكون من هذه الاشياء عظم فعلى
10 اي نحو تراه يكون $\overline{\text{ب}} \overline{\text{د}}$ ان من المحال الذي يلزمهم ان يجتمع¹¹ من
الكمية المنفصلة اعنى الاحاد التي لا تتماس ولا تتصل عظم متصل
ولا كن ان سلم لهم هذا او فرضنا انه قد يمكن¹² ان يبين¹³ فعلى اي
نحو يكون اختلاف هذه الاجسام الطبيعية
- c $\overline{\text{ت}}$ قال لان من الاجسام ما هو خفيف ومنها ما له ثقل سوى¹⁴
15 التي وضعوها وقالوا ليس شيء¹⁵ اولى منها وهي الاجسام التعاليمية
والمحسوسة $\overline{\text{ب}} \overline{\text{د}}$ لانه¹⁶ من الظاهر ان الاجسام المحسوسة منها ما هو

— ³ سوى B, a, d, j, k, l Ita B, a, d, j, k, l. — ⁴ $\overline{\text{ب}} \overline{\text{د}}$ [1] fol. 157. — ⁵ $\overline{\text{ب}} \overline{\text{د}}$; نغل $\overline{\text{ب}} \overline{\text{د}}$, $\overline{\text{ب}} \overline{\text{د}}$, $\overline{\text{ب}} \overline{\text{د}}$; B — ⁶ B^1 : شيء B^1, d, j, k, l — [ان ليس] d ; a om. ; ليس L, j ; ليس B, B (mutil.) vid.

— ⁷ B^1 : شيء B^1, d, j, k, l — [ان ليس] d ; a om. ; ليس L, j ; ليس B, B (mutil.) vid. — ⁸ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ⁹ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ¹⁰ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ¹¹ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ¹² B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ¹³ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ¹⁴ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ¹⁵ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ¹⁶ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid.

C. 21. — ¹ B , التي B, B vid. — ² [مجمع] k : يجتمع B : يجتمع B ; Nos , (a, d) — ³ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ⁴ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ⁵ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ⁶ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ⁷ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ⁸ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ⁹ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ¹⁰ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ¹¹ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ¹² B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ¹³ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ¹⁴ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ¹⁵ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid. — ¹⁶ B^1, B^0 (c. v), a, j, k : يبين B^1 (mutil.) vid.

107 [gr. 990a, 18-22]. — T. 22 (gr. 990a, 18-22). — e. Cur[990a, 17...]. — e. Cur[990a, 17...]. — T. 22 (gr. 990a, 18-22).

ثقل ومنها ما هو خفيف فكيف يمكنهم ان ياتوا بسبب الثقل
والخفة مع ان الجسم الثقيل والخفيف وبالجملة المحسوس هو والجسم
d التعاليمي عندهم جسم واحد بعينه وذلك انهم لا يضعون الاجسام
التعاليمية متقدمة بالجوهر والحد على الاجسام المحسوسة كما يفعل
الذين يحملون الاجسام التعاليمية مبادئ الاجسام المحسوسة فان
هولاء يقولون ان الاجسام صنفان تعاليمية ومحسوسة والتعاليمية
متقدمة على المحسوسة بالوجود والحد واما هولاء فليس يضعون
واحد منها متقدما على الثاني بل ليس يضعونها متعددة فضلا عن
ان يكون بعضها متقدما على بعض بل يضعون الاجسام التعاليمية
اعنى المولفة من العدد هي المحسوسات بعينها فليس يقدر ان
ياتوا بالسبب الذى من قبله صار بعضها ثقيلاً وبعضها خفيفاً الا ان
تكون الموجودات التعاليمية منها ما هي ثقيل ومنها ما هي خفيفة
e وذلك كله شنيع ومستحيل وانما لحقهم الا يقولوا قولاً لائقاً
بالمحسوسات من قبل انهم راموا ان يعطوا اسباب الاشياء المتحركة
من الغير متحركة

T.22 قال ارسطوطاليس

(a) وايضا كيف ينبغي ان نفهم ان انفعالات الاعداد اسباب
(b) وعلل والاعداد التى من السماء موجودة وخاصة وفى الازل

(الموجودات om. om. om.; a: التعاليمية d, c. B¹ — انه B, d: لانه z,

T. 22. — It¹ B, a, d, k, l — It² B, a, d, k, l — It³ B, a, d, k, l — وفى الازل [وفى الاول] d, l* — B, a, k, l* — وخاصة

108 Comm.22:a.Expl.990a,18...-b.Et 990a,19-22a.—Text.23 (gr.990a,22-29):[ALIF

والان وليس عدد اخر غير هذا العدد الذى منه كان قوام العالم

C.22

التفسير

^a بقره وكيف يمكن ان نفهم¹ ان انفعالات الاعداد مثل الزوج
والفرد وغير ذلك سبب للانفعالات التي في² الاشياء المحسوسة مثل
البياض والسواد وغير ذلك من الانفعالات التي توجد في الاجسام
الطبيعية فانه لا³ يوجد⁴ نسبة بين انفعالات الاعداد وانفعالات
الموجودات الطبيعية ولو كانت الموجودات المتحركة عددا لكان
يلقى لها انفعالات الاعداد ضرورة

^b بقره والاعداد التي من⁵ السماء موجودة وخاصة وفي الازل⁶
والان وليس عدد اخر غير هذا العدد الذى منه كان قوام العالم
بقره والاعداد التي منها السماء بماذا تفارق الاعداد التي منها سائر ما
تحت السماء فان للسماء طبيعة موجودة خاصة بها غير التي⁷ للكائنة
الفاسدة اذ كانت السماء موجودة دائما اى في جميع الازمنة الثلاثة
الماضى والحاضر والمستقبل والامور الكائنة الفاسدة متغيرة والعدد
¹⁰ عندهم الذى منه كان قوام العالم طبيعته طبيعة واحدة بعينها

T.23

قال ارسطو

فاذا ظنوا بشئ ما من الجزئيات ظنا كان على ما ظنوه (a)

G. 22. — ¹ B نهم s.p. imit., d,j,τ نهم a ind. — ² B,d : لانفعالات التي في B,d — ³ B,a,d,j,τ : لا B¹ om. — ⁴ B s.p. in. — ⁵ B,a,k,τ : من d [بين] — ⁶ B,a,τ : الذى B : التي Nos⁷ — [وفي الاول] d,τ* : وفي الازل

Ⓟ μ.A] ε... (o) 990a, 25... — Conn. 23: e. Exp. — b. Exp. e990a, 23-5 — c. Et ea, 25-8 — 109

(b) ويقولون ان ما يكون فوق واسفل ' والجور' والاختلاط والتمييز'
(o) هو برهان لان كل واحد من هذه هو عدد فيلزم ان تكون الاعظام
على هذا النحو متقومة' من كثرة لان انفعال كل واحد منها يتبع
كل واحد من الاماكن فتراه' يكون هذا العدد الذي' في السماء.
(e) وهو' الذي يجب ان يعتقد انه كل واحد من هذه او شيء' قريب

منه

التفسير

C.28

- a $\overline{\text{يمد}}$ ويلزم هذا الراى ان يكون العلم بالجزئيات ثابتا غير متبدل
لان العدد غير متبدل فيجب ان تكون المحسوسات غير متغيرة في
جوهرها اذ كانت عددا
b $\overline{\text{وقد}}$ ويقولون ان ما يكون فوق واسفل والجور' والاختلاط
والتمييز' هو' برهان لان كل واحد من هذه هو عدد $\overline{\text{يمد}}$ ان كون
الموجودات اكثرها ازواجا مثل العلو والسفل وساير الاضداد يدل
على ان الموجودات عدد
o ولما وضع هذا من قولهم $\overline{\text{قد}}$ فيلزم ان تكون الاعظام على هذا¹⁵
النحو' متقومة' من كثرة لان انفعال كل واحد منها يتبع كل واحد
من الاماكن فتراه' يكون هذا' العدد الذي في السماء' $\overline{\text{يمد}}$ فيلزم على'

T. 28. — ¹ Ita B, a, d, k, l, ... — ² B vid. والحود vel الحور — ³ B, a, d, k, l, ... — ⁴ B, (d), k, (β), متقومة a [متقدمة] — ⁵ a [فتراه] — ⁶ B, [فتراه] a — ⁷ B, [فتراه] a, d, k, [فتراه] — ⁸ B² vel B³, a, f, l, الذي B¹ : والذي B², d (cf. n. 7) — ⁹ وهو الذي في السماء وهو d [وهو B, a, l,]

C. 28. — ¹ B, a, d, k, l, ... — ² B, a, d, k, l, ... — ³ B, a, d, k, l, ... — ⁴ Ita BB (mutil.), a, d, τ, والنحو
[متقدمة] a — ⁵ B, a, d, τ, وهو B¹ om. — ⁶ B, a, d, τ, وهو B¹ om. — ⁷ Ino. B [τ] fol. 15^v. — ⁸ B¹ (c, x), d
— ⁹ Nos, n, τ, فتراه B : فاره d, τ, [فتراه] — ¹⁰ Nos, n, τ, فتراه B : فاره d, τ, [فتراه]

110 d. Absurda enim sequuntur. — e. Expl. «990a, 28-9». — Cur addat [ALIF, c.23

هذا الوضع ان تكون الاجسام كلها مركبة من كثرة عددية فتكون طبيعة جميعها طبيعة واحدة وان تكون الفصول التي فيها والانفعالات التي من قبلها تختلف في الاسماء والحدود التي تدل عليها الاسماء حتى تسمى بعض الاجسام سما وبعضها ماء وبعضها هوا. وبعضها نار⁵ انما⁶ استفادتها هذه الاجسام من قبل الاماكن لا أن لها فصولا جوهرية هي التي اقتضت لها هذه الاماكن بل الامر بالعكس وهذا غاية الشناعة فانه يلزم هذا الوضع ان يكون الجسم d الواحد بعينه ذو⁷ الطبيعة الواحدة بعينها⁸ اذا وضع فوق سمي⁹ سما. وخذ بجد السماء وكان ازليا من قبل الموضع واذا كان اسفل كان¹⁰ كائنا فاسدا من قبل الموضع وسمى نارا او ارضا او هوا. او ماء. وهذا كله شنيع مستحيل ولما كانت هذه الاشياء الشنيعة لم يقولوا بها صراحة ولا كنها¹¹ لازمة لهم عن اقاويلهم قال وهو الذي يجب ان يعتقد انه كل واحد من هذه او شيء قريب منه¹² وهذا الذي لزمهم هو الذي يجب ان¹³ يعتقد في كل واحد من الاجسام على مذهبهم او قريب منه

T.24 ولما كان هذا النحو من الشناعة لا يلزم من قال ان الاعداد مبادئ الموجودات المحسوسة على انها صور لها وحدود لا انها المحسوسة انفسها كما وضع هولاء¹⁴ قال¹⁵

لا ان z, d, r, (c. ط) BB* — يا B, d : انما z, j, Nos. —¹⁰ نار B Ita —⁹ B*, a, j om. — على
سمى B : سمي Nos. —¹⁴ B* om. : بعينها z, j, a, d, B* —¹³ ذو B Ita —¹¹ لان B*

T. 24. —¹⁵ B*, a, d قال : B* vid, delere.

τὸ μ. Α] Τεχνη 24 (gr.990a,29-34). — Сомм.24:м.Ехр.990a,29... — b.Етса,33-4». 111

قال ارسطو

(a) فاما افلاطون فانه يقول انه غيره لانه يرى ان هذه واسبابها
(b) اعداد غير ان العلل معقولة وهذه محسوسة فلنترك الان اقاويل
الفيثاغوريين ونكتفى بما ذكرناه فيها

5

التفسير

C.24

a $\overline{\text{يقول}}$ فاما افلاطون فانه يقول ان العدد الذي هو اسباب¹
المحسوسات غير العدد الذي هو المحسوسات لانه يرى ان العدد
الذي هو اسباب² الاعداد المحسوسة هو من المحسوسات واسبابها
الصورية³ اعداد لاكن يقول ان الاعداد التي هي اسباب هي من
طبيعة المعقول والاعداد التي هي اسباب لها من طبيعة الاشياء.¹⁰
المحسوسة

b ولما رأى ان فيما قاله في الرد على الفيثاغوريين كفاية وانه ينبغي
بعد هذا ان يشرع في الرد على من يقول ان الاعداد هي اسباب
المحسوسات $\overline{\text{تد}}$ فلنترك الان اقاويل الفيثاغوريين ونكتفى بما
ذكرناه فيها¹¹ فاخرج القول مخرج من يامر نفسه بترك ما فعله من¹⁵
ذكر ارائهم والاكتفاء بما عاندهم به لفهم من ذلك تأكيد الامر
عليه ووجوبه فان الانسان انما يامر نفسه بفعل ما هو في الغاية من
الوجوب عنده فاذا اخرج القول هذا المخرج فهم انه في الغاية من

¹ [واشباعها B*]: واسبابا β,ζ,δ. B*,a,(d).

C. 24. — ² B*,a — ³ a sing. — ⁴ B*,d — ⁵ B*,d sing. — ⁶ B*,d — ⁷ B*,a

112 Textus 25 (gr.990a,31-990b,5).—Comm.25:a.Expl.990a,34-990b,2. [ALIF

الوجوب وهو من اساليب الفصاحة المشتركة لجميع الامم فافهم ذلك ولذلك ابتدا في كتاب القياس فقال لنقل عماذا هو الفحص وما الشيء الذي من اجله الفحص

T.25

قال ارسطو

- ١١ فاما الذين وضعوا الانواع اسبابا فانهم اولا يلتصون^١ (a)
 الاسباب من الموجودات وثانيا انهم يأخذون ان اعداد هذه متساوية (b)
 حتى ان اراد انسان ان يعد لم يمكنه ان يصير الموجودات اقل كما لا^٢
 يمكنه ان يصيرها اكثر فالانواع اذا متساوية او ليست باقل (c)

G.25

التفسير

- ١١ فاما الذين وضعوا الانواع اسبابا للموجودات المحسوسة^a
 فانهم اولا يخطئون خطأ من يلتص معرفة اسباب موجود موجود^٢
 من موجود اخر ولا يلتصون سببه من جهة معقوله الكلي وانما
 قال ذلك لانهم لما فحصوا عن الضرورة^٣ التي توجد في علوم الاشياء
 ادخلوا نوعا اخر من الموجودات وهي التي تسمى بالصور وقد كان
 يجب عليهم ان يعطوا السبب في ذلك من حيث فيها معنى معقول^{١٥}

[واسبابا الضرورية] d : واسبابا الضرورية

T. 25. — ^١ B,a,d,k,l. : الانواع [B* (sine signo)] — ^٢ d (non B,a,k,l) add. [الموجودات المحسوسة] — ^٣ B^١ (B* add. م) , a,z. يلتصون B^١,d,l (β) لا
 يتصون ان يأخذوا Ita B,a,d,k,l,R

G. 25. — ^١ B يد : a,d,(jk) om. — ^٢ B^١,a,d,k : موجود B* add. م — ^٣ a,d,z. : الصورة B : [الضرورية]